

פרשת בשלח

מפי מו"ר הרב שמעון כהן שליט"א

בס"ד שבט תשע"ז • גליון 184

ניתן לשלוח מייל לכתובת rephael.wasser@gmail.com ולקבל את הגיליון מידי שבוע לתיבת המייל

חינוך לצעקה, תפילה ושירה

צעקת בני ישראל כבסיס לשירה הגדולה על הים

ראשי פרקים:

ויצעקו בני ישראל ✦ צעקות אילמות בספר בראשית ✦ מצעקה לתפילה ✦ עם ישראל כולו צועק ✦ בחומש שמות ה'צעקה' מגיעה לבגרות ✦ פרעה הקריב את ישראל לתשובה ✦ צעקה היא בלב ✦ צעקת הצדיקים ✦ צעקה קטנה מביאה להתעוררות גדולה ✦ שירת הנפש ושירת האומה

מקורות עיקריים:

שמות רבה כא, ה ✦ זוהר ח"ב ב ע"א ✦ רמב"ם הלכות תשובה ב, ד ✦ ראש השנה טז ע"א ✦ שמונה קבצים ח"ד ו, יב ✦ אורות הקודש ח"ב האחדות הכוללת ל כתובות ז ע"ב

ויצעקו בני ישראל

בני ישראל יוצאים ממצרים לכיוון מדבר סין, ופרעה וצבאו רודפים אחריהם ומתקרבים אליהם עד סמוך לים סוף, ואז הכתוב אומר:

"וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם אַחֲרֵיהֶם וַיִּשְׁיִגּוּ אוֹתָם חַנִּים עַל הַיָּם כֹּל סוֹס רֶכֶב פָּרְעָה וּפָרָשָׁיו וַחִילוּ עַל פִּי הַחִירָת לִפְנֵי בַעַל צַפֹּן: וּפְרָעָה הִקְרִיב וַיִּשְׂאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֵינֵיהֶם וְהִנֵּה מִצְרַיִם נֹסְעֵ אַחֲרֵיהֶם וַיִּירָאוּ מְאֹד וַיִּצְעֲקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל ה':"

ויאמרו אל משה המבלי אין קברים במצרים לקחתנו למות במדבר מה זאת עשית לנו להוציאנו ממצרים: הלא זה הדבר אשר דברנו אליך במצרים לאמר חדל ממנו ונעבדך את מצרים כי טוב לנו עבד את מצרים ממתנו במדבר:

ויאמר משה אל העם אל תיראו התיצבו וראו את שועת ה' אשר יעשה לכם היום כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תספו לראתם עוד עד עולם: ה' ילחם לכם ואתם תחרשון:

ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסערו¹.

¹ שמות יד, ט-טו.

בני ישראל צועקים ומתפללים ומתלוננים, ומשה רבנו משיב להם: עכשיו זה לא זמן לצעוק, זה זמן להחריש ולהביט בישועת ה'.

צעקות אילמות בספר בראשית

חז"ל² מונים לשונות שונות של תפילה: צעקה, זעקה, שוועה, פגיעה, ועוד. לשון 'צעקה' מופיעה כעשרים וחמש פעמים בתורה. הפעם הראשונה שבה אנו פוגשים את ה'צעקה' היא בפרשיית קין והבל, בה נאמר: "קול דמי אחיד צעקים אלי מן האדמה"³, הדם צעק מן האדמה, והביא לידי ביטוי את האבסולוטיות של העוול וחוסר המוסריות. כשנפגשים עם עוול - צועקים, ואפילו האדמה צועקת! "אֲבֵן מְקִיר תִּזְעַק וְכָפִיס מֵעַץ יִעֲנֶנָּה"⁴.

הצעקה השניה באה בפרשיית סדום, "אֲרָדָה נָא וְאֶרְאֶה הַכְּצַעְקָתָה הַבָּאָה אֵלַי עֲשׂוּ כָלָה"⁵, סדום ועמורה הם סמל השחיתות המוסרית. אין מקום מושחת יותר מסדום ועמורה!

הצעקה השלישית מופיעה בפרשיית הברכות, כשיעקב אבינו נוטל את ברכתו של עשיו, "כְּשָׁמַע עֲשׂוֹ אֶת דְּבָרֵי אָבִיו וַיִּצְעַק צָעָקָה גְדֹלָה וּמְרָה עַד מְאֹד וַיֹּאמֶר לְאָבִיו בְּרַכְנִי גַם אֲנִי אָבִי"⁶. עשיו מרגיש שנעשה לו עוול, אביו שלח אותו להביא גדי עיזים ויעקב לקח את ברכתו, וכשיש עוול מה עושים - צועקים!

בשלושת המקומות שפגשנו עד עכשיו, אמנם פגשנו צעקה, אבל לא שמענו על שום תהליך שבא אחרי הצעקה. מכוח הצעקה לא התקדמנו לשום מקום, רק הכרזנו שהמצב בלתי נסבל, אבל אין שום ניסיון לתקן את העוול.

קין מקבל עונש, אבל לא נעשה כאן תיקון אמיתי, לצערנו עדיין יש רוצחים בעולם. גם בסדום יש עונש, סדום נהפכת, אבל אין תיקון מוסרי עולמי שיוצא מזה. הצעקות שמוזכרות בספר בראשית הן צעקות אילמות שאין לאחריהן תהליך של תשובה, מה שאין כן בספר שמות, שם הצעקות פועלות את פעולתן ומעוררות לתשובה.

למעשה יש מקום נוסף בספר בראשית שמוזכרת בו צעקה, "וַתִּרְעַב כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּצְעַק הָעָם אֶל פְּרֹעֹה לֵאמֹר וַיֹּאמֶר פְּרֹעֹה לְכֹל מִצְרַיִם לְכוּ אֶל יוֹסֵף אֲשֶׁר יֹאמַר לְכֵם תַּעֲשׂוּ"⁷. צעקה זו, בשונה מקודמותיה, מקבלת מענה על ידי יוסף, יוסף מכלכל את המצרים בתבונה ומסיר את חרפת הרעב מעל המצרים, אלא שזו איננה צעקה יהודית השייכת לרשימת לשונות התפילה שבחז"ל, אלא צעקה מצרית, צעקה של חולין!

מצעקה לתפילה

מכאן אנו מגיעים לצעקות המוזכרות בספר שמות, בארבע הפרשות הראשונות של הספר - שמות, וארא בא ובשלח - מרוכזות רוב ה'צעקות' שבתורה. תחילה אומר הקב"ה למשה "וַיֹּאמֶר ה' רֵאָה רָאִיתִי אֶת עֲנֵי עַמִּי אֲשֶׁר בְּמִצְרַיִם וְאֵת צַעְקָתָם שְׁמַעְתִּי"⁸, ושני פסוקים לאחר מכן נאמר: "וַיַּעַתְה הַגָּה צַעְקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

² ראה מדרש תנחומא (בבב) ואתחנן ג' ודברים רבה ב, א.

³ בראשית ד, י.

⁴ חבקוק ב, יא.

⁵ בראשית יח, כא.

⁶ בראשית כז, לד.

⁷ בראשית מא, נה.

⁸ שמות ג, ז.

בָּאָה אֵלַי⁹. בהמשך, בציווי פרעה על הכבדת העבודה, נאמר: "וְאֵת מִתְכַנֶּתֶת הַלְבָנִים אֲשֶׁר הֵם עֹשִׂים תְּמוּל שְׁלֹשׁ תְּשִׂימוּ עֲלֵיהֶם לֹא תִגְרְעוּ מִמֶּנּוּ כִּי נִרְפִים הֵם עַל כֵּן הֵם צֹעֲקִים לֵאמֹר נִלְכָּה נִזְבַּחַה לְאַלְקִינֹה¹⁰, וְאִז בָּאָה צֹעֲקַת שׁוֹטְרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל, "וַיִּבְאוּ שׁוֹטְרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּצְעֲקוּ אֶל פְּרֹעֶה לֵאמֹר לָמָּה תַעֲשֶׂה כֹה לְעַבְדֶּיךָ"¹¹

הקב"ה שומע את צעקת בני ישראל, אבל הצעקה היא עדיין צעקה של צער וכאב שנובעים מקושי העבודה. הנוגשים רודים בבני ישראל ומכים בהם, לכן בני ישראל צועקים ושוטרי בני ישראל צועקים אל פרעה ומתארים את העוול, אבל תפילה אין כאן.

בפסוקים אלה אנו רואים כיצד הקב"ה מעורר את הצעקה על ידי קושי וצרה. עם ישראל איננו צועק צעקה של תפילה, אלא צעקה של קושי ומכאוב, צעקה שבאה כתגובה ספונטנית לעוול ולחוסר המוסריות שיש כאן. ואז באה פרשת וארא, בה מופיעה בפעם הראשונה המילה 'צעקה' במשמעות של תפילה, וכך נאמר: "וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מֵעַם פְּרֹעֶה וַיִּצְעֲקוּ מֹשֶׁה אֶל ה' עַל דְּבַר הַצְּפָרְדָּעִים אֲשֶׁר שָׁם לְפְרֹעֶה"¹². משה רבנו לא מגיב על עוול או על חוסר מוסריות אליהם נחשף, אלא עומד בתפילה לפני ה'. משה רבנו לוקח את ביטויי ה'צעקה' שהתגלו עד עתה ומעביר אותם תהליך של תיקון, מכאן ואילך ה'צעקה' לא תהיה רק תגובה למציאות של חוסר מוסריות, אלא פניה אל ה' בתפילה.

עם ישראל כולו צועק

מכאן אנו מגיעים לפסוקים שמופיעים בפרשה שלנו, בזמן שעם ישראל עומד למרגלות ים סוף והמצרים רודפים אחריו. כאן לא רק משה רבנו צועק אל ה' בתפילה, אלא עם ישראל כולו, "וַיִּצְעֲקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל ה'", ואז באה תשובת ה': "...וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה מַה תַּצְעֲקָ אֵלַי דְּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּסְעֹר"¹³, עכשיו צריך לנסוע ולא להתפלל. ורש"י מבאר:

"מה תצעק אלי - למדנו שהיה משה עומד ומתפלל. אמר לו הקדוש ברוך הוא: לא עת עתה להאריך בתפילה, שישראל נתונין בצרה.

דבר אל בני ישראל ויסעו - אין להם אלא ליסע, שאין הים עומד בפניהם, כדאי זכות אבותיהם והם והאמונה שהאמינו בי ויצאו, לקרוע להם הים".

עכשיו זה לא זמן של תפילה, זה זמן של אמונה!

בחומש שמות ה'צעקה' מגיעה לבגרות

בספר בראשית כאמור, ה'צעקה' היתה אילמת, הצעקה לא ידעה לבטא את התפילה שהיא נושאת בקרבה, זו היתה צעקה ילדותית של ילד שפורץ בכי כי הוא לא יודע כיצד לבטא את רצונו במילים.

בחומש שמות ה'צעקה' מגיעה לבגרות ומקבלת מעמד של תפילה. כך על שפת הים בעקבות רדיפת המצרים, וכך גם בהמשך מסע ישראל במדבר. בהגיעם למרה נאמר: "וַיִּלְנוּ הָעָם עַל מֹשֶׁה לֵאמֹר מַה נִּשְׁתָּה:

⁹ שמות ג, ט.

¹⁰ שמות ה, ח.

¹¹ שמות ה, טו.

¹² שמות ח, ח.

¹³ שמות יד, טו.

וַיִּצְעַק אֶל ה' וַיֹּרְהוּ ה' עַץ וַיִּשְׁלַךְ אֶל הַמַּיִם וַיִּמְתְּקוּ הַמַּיִם¹⁴, ובהגיעם לרפידים, לאחר תלונתם נאמר: "וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל ה' לֵאמֹר מָה אֶעֱשֶׂה לָעָם הַזֶּה..."¹⁵.

מאוחר יותר, בפרשת משפטים, מופיעה לשון 'צעקה' פעמיים נוספות, פעם אחת באיסור עינוי גר אלמנה ויתום, "אִם עֲנָה תֵעָנֶה אֹתוֹ כִּי אִם צָעַק יִצְעַק אֵלַי שָׁמַע אֲשָׁמַע צַעֲקוֹ"¹⁶, ופעם שניה בדיני הלוואה ומשכון, "וְהָיָה כִּי יִצְעַק אֵלַי וְשָׁמַעְתִּי כִּי חֲנוּן אֲנִי"¹⁷.

פרעה הקריב את ישראל לתשובה

בשמות רבה מתאר המדרש את התהליך שעבר על עם ישראל והביא אותם לידי תפילה וצעקה בעמדם על הים כשהמצרים רודפים אותם מאחור, וזו לשון המדרש¹⁸:

"ומהו 'ופרעה הקריב'? אלא שהקריב את ישראל לתשובה שעשו.

אמר רבי ברכיה: יפה היתה הקרבת פרעה לישראל ממאה צומות ותפילות. למה? שכיון שרדפו אחריהם וראו אותן נתייראו מאוד ותלו עיניהם למרום ועשו תשובה והתפללו, שנאמר: 'ויצעקו בני ישראל אל ה'". אמרו ישראל למשה: מה עשית לנו, עכשיו הם באים ועושים לנו כל מה שעשינו עמם שהרגנו בכוריהם ונטלנו ממונם וברחנו, לא אתה אמרת לנו 'ושאלה אשה משכנתה'!?"

באותה שעה היו עומדים ולא היו יודעים מה לעשות והיה הים סוגר והשונא רודף והחיות מן המדבר, שנאמר: 'סגר עליהם המדבר'".

נאמר 'הקריב' ולא 'התקרב', לרמז שפרעה ברדיפתו את ישראל, קרב את ישראל לאביהם שבשמים. פרעה ביקש להרע, ולמעשה הוא הביא את ישראל לנועה אדירה של תשובה, תנועה ששווה יותר ממאה צומות ותפילות. דברי חז"ל אלה מבררים מה היה המשקל העצום של 'צעקת בני ישראל' באותה שעה. זו לא צעקה סתמית, זו צעקה שמחוללת שינוי מהותי פנימי בקרב ישראל ומקרבת אותם אל ה'.

ממשיך המדרש:

"אמר רבי ירמיה בן אלעזר: ...כיון שראו ישראל שהיו מוקפין מג' רוחות, הים סוגר והשונא רודף והחיות מן המדבר, תלו עיניהם לאביהם שבשמים וצעקו להקב"ה, שנאמר: 'ויצעקו בני ישראל אל ה'", ולמה עשה הקדוש ברוך הוא להם כך? אלא שהיה הקדוש ברוך הוא מתאוה לתפילתן".

הקב"ה מוביל את ישראל אל הים כדי לשמוע את צעקתם, ולמעשה כל צער וצרה שיש בעולם, נועדו כדי שעם ישראל יתפלל!

משל למה הדבר דומה? ממשיך המדרש:

"אמר רבי יהושע בן לוי: למה הדבר דומה, למלך שהיה בא בדרך והיתה בת מלכים צועקת לו: בבקשה ממך, הצילני מיד הליסטים! שמע המלך והצילה. לאחר ימים ביקש לישא אותה לאשה, היה מתאוה שתדבר עמו ולא היתה רוצה. מה עשה המלך, גירה בה הליסטים כדי שתצעוק

¹⁴ שמות טו, כד-כה.

¹⁵ שמות יז, ד.

¹⁶ שמות כב, כב.

¹⁷ שמות כב, כו.

¹⁸ שמות רבה כא, ה.

וישמע המלך. כיון שבאו עליה הליסטים התחילה צועקת למלך. אמר לה המלך: לכך הייתי מתאוה לשמוע קולך.

כך ישראל, כשהיו במצרים והיו משעבדים בהם התחילו צועקים ותולין עיניהם להקב"ה, שנאמר: 'ויהי בימים הרבים ההם וגו' ויזעקו, מיד 'וירא אלקים את בני ישראל', התחיל הקדוש ברוך הוא מוציאן משם ביד חזקה ובזרוע נטויה, והיה הקדוש ברוך הוא מבקש לשמוע את קולם פעם אחרת ולא היו רוצין, מה עשה? גירה לפרעה לרדוף אחריהם, שנאמר: 'ופרעה הקריב', מיד 'ויצעקו בני ישראל אל ה'".

באותה שעה אמר הקדוש ברוך הוא: לכך הייתי מבקש לשמוע קולכם, שנאמר: 'ונתי בחגוי הסלע', השמיעני קול אינו אומר אלא 'השמיעני את קולך', אותו הקול שכבר שמעתי במצרים, לכך כתיב 'השמיעני את קולך', כיון שהתפללו אמר הקדוש ברוך הוא למשה: מה אתה עומד ומתפלל כבר קדמה תפילתן של בני לתפלתך, שנאמר: 'מה תצעק אלי'".

כשהיינו בצרה, בעבודת פרך ממושכת, צעקנו והתפללנו, ביטאנו את הכאב שלנו, אבל כשיצאנו ממצרים ונהיה לנו טוב, קצת שכחנו את ה'. ריבונו של עולם מתאוה לתפילותינו, ואם עם ישראל לא משמיע את קולו, ה' נאלץ לעורר אותו לתפילה.

הצרה היא למעשה הקטליזטור לצעקה הפנימית של האדם, הצרה היא רק אמצעי המעורר את ישראל לתפילה. הקב"ה מתאוה לתפילותינו, וככל שהצרה גדולה יותר, סימן הוא, שהקב"ה מתאוה יותר לתפילתנו. עומק הצרה מלמד על עומק התפילה הנדרשת.

צעקה היא בלב

חז"ל אומרים¹⁹:

"גדולה צעקה מכולן שצעקה היא בלב הדא הוא דכתיב: 'צעק לבם אל ה'" (איכה ב, יח)".

כשאדם מגיע למקום שכבר אין לו מילים, אז הוא צועק, קשה לו להגדיר את הבקשה והתפילה במילים, כי זה מעבר למילים.

בהלכות תשובה כתב הרמב"ם²⁰ דברים שמעמידים אותנו על ההבדל שבין חומש בראשית לחומש שמות, וזו לשונו:

"מדרכי התשובה, להיות השב צועק תמיד לפני השם בבכי ובתחנונים ועושה צדקה כפי כוחו ומתרחק הרבה מן הדבר שחטא בו ומשנה שמו, כלומר אני אחר ואיני אותו האיש שעשה אותן המעשים, ומשנה מעשיו כולן לטובה ולדרך ישרה וגולה ממקומו, שגלות מכפרת עוון מפני שגורמת לו להיכנע ולהיות עניו ושפל רוח".

הצעקה לפני ה' היא חלק מדרכי התשובה. כאמור ישנה צעקה אילמת שלא מובילה ומעוררת לשום תהליך, והנה במצרים, בעומק הצרה והטומאה, הצעקה עולה מדרגה ואיננה עוד עקרה, הצעקה הופכת להיות צעקה שמחוללת שינוי ומפלסת את הדרך אל התשובה והגאולה, וכך אמרו חז"ל²¹: "יפה צעקה לאדם, בין קודם גזר דין בין לאחר גזר דין".

¹⁹ זוהר ח"ב ב ע"א.

²⁰ רמב"ם הלכות תשובה ב, ד.

²¹ ראש השנה טז ע"א.

צעקה של תשובה, יש לה כוחות עצומים. אנחנו עם שצועק אל ה', אנחנו לא מתפללים רק תפילה חרישית, כשצריך אנחנו יודעים להגיע גם למחוזות שמביאים להתפתחות ולתהליך פנימי של שינוי.

צעקת הצדיקים

ב"שמונה קבצים"²² מבאר מרן הרב קוק את המושג 'צעקה', וזו לשונו:

"אותן ניצוצות הקודש, שהם משוקעים עדיין במעמקי תהום הרע, גורמים את ההכרח של הצעקה, שהיא מורגשת בכלי הגוף. וכל מה שיוסיף האדם לברר את הניצוצות השייכים לו, ולא יהיו כל תנועותיו ומעשיו כי אם ביושר ובקדושה, ככה ירגיש שדיבורו בנחת פועל הכל, והולך למשרים, דובב שפתי ישנים.

אמנם כל זמן שמצטרך הוא להעלות ניצוציו ממעמקים, יפה צעקה לאדם. וישנם צדיקים צועקים לה' מפני צרת העולם, מפני הירידה הכללית, צעקה זו נוהגת עד שימלא העולם כולו תיקון ואורה, ויקוים 'אין יוצאת ואין צוחה ברחובותינו', צעקת צדיקים הללו איננה באה להם מעקת הנפש הפנימית של צרתם הרוחנית, כי אם מהצער הגדול של העולם, צער השכינה בכלל, הצועקת בחבליה, כאילה בעת לידתה".

כשצדיקים צועקים לפני ה', הצעקה שלהם איננה צעקה פרטית, אלא צעקה שדורשת את תיקון העולם, מעין צעקתה של האישה בזמן שהיא יושבת על ה'משבר' בזמן הלידה. כשהאישה מביאה דבר חדש לעולם, נשמה חדשה, אז היא צועקת. כך דרכו של עולם, שהאישה צועקת בשעת הלידה. זו לא צעקה אילמת, זו צעקה שמביאה בשורה חדשה, צעקה שמביאה תיקון לעולם - נשמה חדשה, מציאות חדשה, חיים חדשים.

צעקה קטנה מביאה להתעוררות גדולה

בפסקה הבאה ממשיך הרב שם:

"ממש כמו שעץ קטן מדליק את הגדול, ובהצתת אליתא הדליקו את אש המערכה, ככה צעקה קטנה ודלה מביאה לידי התעוררות נפשית ושכלית גדולה. כי אור האמת של הצמאון האלקי ויקידת אש התשוקה בוער באמת במעמקי הנשמה, אלא שהיא צריכה איזה גורם כל דהוא להוציא את אור שלהבתה אל הגילוי, ולפעמים על ידי סיבה דלת ערך יוצא אל הפועל תוכן מפואר מאד".

אש המערכה זה דבר גדול, אבל הדליקו אותה בעזרת זרדים. לפעמים צעקה קטנה יכולה לעורר את האדם לתשובה גדולה. האדמו"ר מסטריקוב סיפר פעם לגרא"מ שך אודות חסיד קרלין שהיה סוחר גדול ונסע לרגל מסחרו לערים, ופעם אחת נקלע לעיר וראה שיצטרך לשהות שם בשבת, ודאג היכן יתפלל בשבת. היה שם האדמו"ר מצ'ורטקוב וחשב להתפלל אצלו, אבל חשב בליבו, הרי אני חסיד קרלין ורגיל להתפלל בצעקות ובקולות רמים ואצל הרבי אין זה מקובל, כיצד יסתכלו עלי, ואולי תהיה זו אף פגיעה ברבי אם אצעק בקול בעת התפילה... החליט להכנס אל הרבי ולבקש את רשותו להתפלל כהרגלו. הרבי שמע את מבוקשו וענה לו בקפידה: איזה דרך היא זו לצעוק בתפילה כשאתה עומד בפני המלך, יש להתפלל בשקט ובמורא, כך הוא מנהגנו ואין לשנות! באין ברירה ניסה בכל כוחו להתאפק מלצעוק, אבל בהגיעו לתפילת נשמת לא יכול היה עוד להתאפק ומרוב התלהבות פרץ בשאגה והחל לאמרה בקולי קולות ובצעקות נוראות, והכל הסתכלו עליו בתימהון ובקפידה. במוצאי שבת קודש נכנס אל הרבי והחל להתנצל. ענה לו

²² שמונה קבצים ח"ד ו, יב.

הרב: על מה ההתנצלות, יש כאלו המתפללים בשקט ויש הצועקים, ולהיפך הצעקה נובעת מהלב והיא אחת מלשונות התפילה, טובה היא מתפילה בקרירות וקפאון.

האיש תמה ושאל: רבי, הלא בתחילת השבוע גער בי הרב והתרה בי שלא אצעק ושלא זו הדרך!?

ענה לו הרבי: כשיהודי בא אלי ביום ראשון או שני ומבקש רשות להתפלל בצעקות בשבת, והוא מתכוון מראש לצעוק כאילו זה טופס התפילה וצורתה, יש להעמידו על האמת שאין זה מעיקר התפילה ותקנתה, אבל כשיהודי עומד בתפילה וייחם לבבו ומרוב התלהבות הוא מרים את קולו, אין נאה ומשובח הימנו!

שירת הנפש ושירת האומה

הצעקה מעוררת את האדם ומביאה אותו לידי תיקון עמוק. מתוך צעקת בני ישראל על שפת הים אנו מגיעים לפרק שירה, לשירה הגדולה על הים. מרן הרב קוק²³ מתאר תיאור נפלא של התהליך שמביא את האדם לידי שירה, שירת היחיד ומתוך כך שירת האומה, וזו לשונו:

"יש שהוא שר שירת נפשו, ובנפשו הוא מוצא את הכל, את מלא הסיפוק הרוחני במילואו.

ויש שהוא שר שירת האומה, יוצא הוא מתוך המעגל של נפשו הפרטית, שאינו מוצא אותה מרוחבת כראוי, ולא מיושבת ישוב אידיאלי, שואף למרומי עז, והוא מתדבק באהבה עדינה עם כללותה של כנסת ישראל, ועמה הוא שר את שיריה, מצר בצרותיה ומשתעשע בתקוותיה, הוגה דעות עליונות וטהורות על עברה ועל עתידה, וחוקר באהבה ובחכמת לב את תוכן רוחה הפנימי.

ויש אשר עוד תתרחב נפשו עד שיוצא ומתפשט מעל גבול ישראל, לשיר את שירת האדם, רוחו הולך ומתרחב בגאון כללות האדם והוד צלמו, שואף אל תעודתו הכללית ומצפה להשתלמותו העליונה, וממקור חיים זה הוא שואב את כללות הגיונותיו ומחקריו, שאיפותיו וחזיונותיו.

ויש אשר עוד מזה למעלה ברוחב יתנשא עד שמתאחד עם כל היקום כולו, עם כל הבריות, ועם כל העולמים, ועם כולם אומר שירה, זה הוא העוסק בפרק שירה בכל יום שמובטח לו שהוא בן עולם הבא.

ויש אשר עולה עם כל השירים הללו ביחד באגודה אחת, וכולם נותנים את קולותיהם, כולם יחד מנעימים את זמריהם, וזה לתוך זה נותן לשד חיים, קול ששון וקול שמחה, קול צהלה וקול רנה, קול חדוה וקול קדושה. שירת הנפש, שירת האומה, שירת האדם, שירת העולם, כולן יחד מתמזגות בקרבו בכל עת ובכל שעה. והתמימות הזאת במילואה עולה היא להיות שירת קודש, שירת אל, שירת ישראל, בעוצם עזה ותפארתה, בעוצם אמתה וגדלה, ישראל שיר אל, שיר פשוט, שיר כפול, שיר משולש, שיר מרובע. 'שיר השירים אשר לשלמה', למלך שהשלום שלו".

שיריו של הצדיק אינם שירים פרטיים, אלא שירים של כל האומה, של כל האנושות ושל כל ההווה. בשדה החינוך, כשהתפילה שלנו היא המבוע הפנימי שלנו, המקום העמוק ביותר בנפש, זה מחלחל גם לילדים. לאחר נס קריעת ים סוף, אומרים חז"ל²⁴: "אפילו עוברים שבמעי אמן אמרו שירה על הים". כשהשירה פורצת מהנקודה הפנימית ביותר של האדם, גם עוברים שבמעי אמם מצטרפים אליה.

²³ אורות הקודש ח"ב האחדות הכוללת ל.

²⁴ כתובות ז ע"ב.